

Het zou wel interessant zijn te weten of hetgeen wij over de relatieve verspreiding in Koetai hebben opgemerkt, ook bevestigd wordt bij den overgang van het Palèmbangsche en Djambische tertiairgebied naar de oudere gebergtekern van Sumatra en hoe het daarmee gesteld is bij de geheel door tertiair omringde eruptiefmassieven met een andere bodemsamenstelling, zooals o. a. bij het Doeablas-gebergte in Djambi en het Tigapoeloe-gebergte op de grens van Djambi en Indragiri.

Bij de over het algemeen zoo poovere kwaliteit der gronden in het uitgestrekte tertiairgebied van Bornéo en Zuid-Sumatra, in het bijzonder der zandsteenarealen, waardoor ze voor de cultuur van de meeste landbouwgewassen niet in aanmerking kunnen komen, mag het een troost heeten, dat althans het ijzerhout er bij uitstek goed gedijt. Het is deze kostbare houtsoort, die hun rijkdom uitmaakt en naar ons wil toeschijnen zou voor een groot deel van het bedoelde tertiaire gebied een ijzerhout-boschcultuur nog de beste benutting van den bodem beteekenen. Wij achten het geheel niet onwaarschijnlijk, dat in een afzienbare toekomst zulk een ijzerhout-cultuur er even geregeld en systematisch wordt bedreven als thans voor den djati op de armelijke tertiaire gronden van Oost-Java geschiedt, en gezien de zooveel grootere uitgestrektheid van dat tertiair in Bornéo en Zuid-Sumatra, zal het ijzerhout, wat zijn economische beteekenis betreft, de djati dan op den duur zelfs overvleugelen.

Tenggarong, April 1925.

H. WITKAMP.

DE FABRICATIE VAN RINGEN EN ARMBANDEN UIT SCHELLEN OP DEN PASAR IKAN TE BATAVIA.

Als B. B. WOODWARD, een bekend Engelsch malakoloog, het heeft over de verschillende doeleinden, waartoe bepaalde weekdieren reeds van oudsher door den mensch gebruikt werden en worden, schrijft hij o.m. als volgt: „After food comes ornament. In various caverns of the Stone Age in Southern France numbers of littoral shells bored for the purpose of threading have been found, as well as fossil shells similarly treated. Present-day savages in all parts of the world utilize them for personal adornment in many ways, sometimes simply boring and stringing them, sometimes preparing portions only by rubbing down till the required part is left. Specially prized kinds are either employed for particular forms of ornament or are reserved for the exclusive use of chiefs. Sections of big Top Shells and Cones forming large rings are prepared and used as bracelets, and recently were imported in quantities as armlets for ladies to keep up the long gloves then in fashion” (*The Life of the Mollusca* by B. B. WOODWARD, p. 140).

Het was bij deze laatste zinsnede uit het bovenstaande citaat, dat ik onwillekeurig aan onze licht gecireerde Inlandsche schoonen dacht, die zich ook zoo graag tooien met armbanden — al is het dan niet om lange handschoenen er mee op te houden. Ik wist, dat dergelijke armbanden te krijgen waren op Pasar Ikan te Batavia en dat ze daar ook gefabriceerd werden. Dies besloot ik mijn licht omtrent deze Inlandsche industrie ter plaatse te gaan opsteken en toog naar Pasar Ikan. Ik trof het; de eerste de beste warong-Chinees, dien ik daar aanklampte en met wien ik, dank zij mijn voorgewenden kooplust, al heel gauw op goeden voet stond en wiens uitstallinkje in fig. 1 is afgebeeld, beloofde mij bij gelegenheid zijn werkplaats eens te zullen laten zien; ik zou me dan meteen van de finesses

van de fabricatie van de bekende akar bahar-armbanden op de hoogte kunnen stellen. Maar jawel, toen ik hem nu onlangs weer eens opzocht en vroeg of ik nu misschien zijn werkplaats mocht gaan bekijken, beweerde hij kalmweg, dat hij zijn „bengkel” had opgedoekt. De affaire ging momenteel niet al te best meer! Dat zullen wel praatjes geweest zijn, want juist dien zelfden morgen kreeg hij aardig wat klanten en maakte goede zaken. Enfin, voor geld en goede woorden — maar vooral voor geld — liet [hij zich overhalen om voor mij

Fig. 1 Warong op Pasar-Ikan.

een armband te slijpen. Bij zijn soedara aan den overkant, die een heelen stock van schelpen en akar bahar er op na hield, moest ik dan maar eerst een flinke schelp gaan kopen. Zoo gezegd, zoo gedaan.

Hoe dat slijpen in zijn werk ging, zal ik zoo aanstonds vertellen; vooraf wil ik echter eenige algemeene punten betreffende deze Inlandsche industrie ter sprake brengen.

De lezer zal me vragen, welke schelpen voor de fabricatie van ringen en armbanden gebezigd worden, en dan moet het antwoord daarop luiden: de kleine ringetjes (fig. 2 onderaan) worden haast uitsluitend gemaakt van *Strombus luhuanus* ¹⁾; voor het slijpen

¹⁾ Aardige van buiten roodbruin gevlekte ringetjes worden vervaardigd uit de schelp van *Mitra episcopalis*; een gekleurde afbeelding van deze schelp vindt de lezer in het November-nummer van jaargang 12 van dit tijdschrift.

van armbanden (fig. 2 bovenaan) komen daarentegen hoofdzakelijk twee *Conus*-soorten in aanmerking, n.l. *C. millepunctatus* en *C. litteratus*. De genoemde *Strombus*-soort (fig. 3) komt algemeen voor in onzen Archipel; ook de beide *Conus*-soorten, die in teekening soms wel wat op elkaar kunnen lijken maar overigens toch goed van elkaar te onderscheiden zijn, zijn zeer algemeen, maar voornamelijk worden ze toch in de oostelijke helft van den archipel gevischt en dan door Makassaarsche visschers in Batavia en Singapore aan den man gebracht; van deze Makassaren betrok mijn Chineesche zegsman ook zijn voorraad akar bahar. *C. millepunctatus* en *C. litteratus* — evenals verscheidene andere *Conidae* trouwens — zijn uitermate geschikt voor armbanden-fabricatie. De winding — en onder winding versta ik hier eenvoudigshalve het min of meer spits toeloopende gedeelte van de schelp, dat boven de schelpopening (mond) uitsteekt — is bij deze schelpen n. l. zeer vlak en dik, en dat is juist, wat de armbanden-fabrikant moet hebben. De bijzondere bouw der *Conus*-schelpen brengt echter tevens mede, dat van elke schelp slechts één armband — doch ook niet meer dan een — geslepen kan worden. De prijs, welke ik bij den Chinees betalen moest voor het exemplaar van *C. millepunctatus*, waarvan ik een armband wilde laten maken, viel me erg tegen, maar het exemplaar vertegenwoordigde zoo te zeggen ook de waarde van een flinken armband. En groote armbanden worden op den Pasar Ikan grif voor 1 — 1½ gulden verkocht! De kleine ringetjes kosten een dubbeltje per stuk.

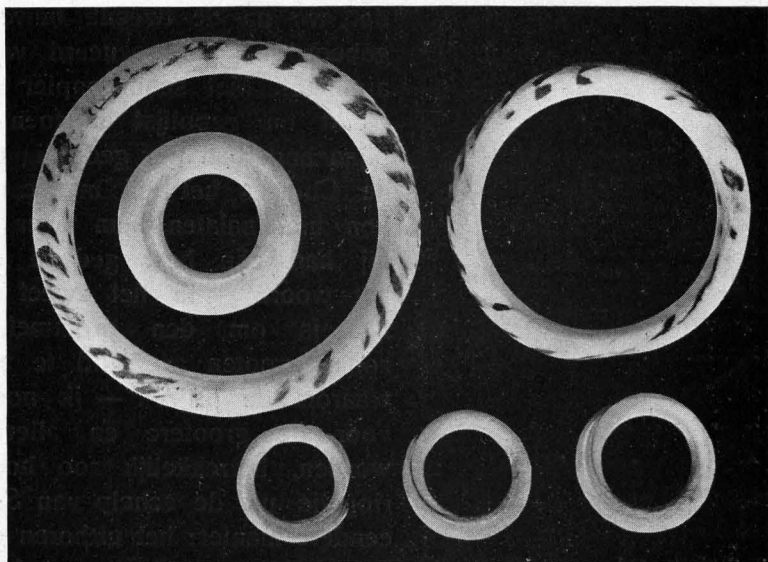

Fig. 2 Ringen van schelpen uit *Conus*-soorten en van *Strombus luhuanus*.

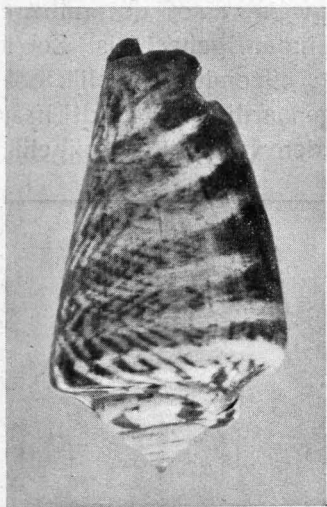

Fig. 3 *Strombus luhuanus*.

onderste figuur) van het overige gedeelte van de schelp afgelicht. Ook voor deze bewerking maakte hij nog steeds gebruik van den schijfvormigen amarilsteen. Nu werd

Het gereedschap van mijn „toekang gelang” bestond uit een eenvoudig modern slijpmachinetje van Amerikaansch maaksel met een uitwisselbaren amarilsteen. Hij begon met allereerst de winding zoover af te slijpen als op fig. 4 (bovenste figuur) weergegeven is. Dit deed hij met een gewonen schijfvormigen amarilsteen. Daarna werd het vlakke bovenste gedeelte van de schelp door een diepe cirkelvormige snede (verg. fig. 4,

die echter losgeschroefd en vervangen door een amarilsteen van den vorm, zooals is aangegeven in fig. 5. De lezer begrijpt dadelijk, dat met dezen steen het ruw afgeslepen plaatje met het gaatje erin, dat we na de tweede bewerking overhielden, verder uitgeboord en gefatsoeneerd werd tot een alleszins toonbaren armband. Met schuurpapier werd het ding nog wat bijgeworkt en gepolijst en toen pas — ik had ondertusschen bijna anderhalf uur geduldig erop moeten wachten — leverde de Chinees het mij met een zelfvoldanen glimlach af. Ik kon niet nalaten hem over zijn werk te complimenteeren; hij had zijn best gedaan en — in den waren zin van het woord — in het zweet zijns aanschijs gewerkt. Want het is om den drommel geen gemakkelijk karweitje, zoo'n grooten armband te slijpen, en dit verklaart mede, waarom de prijzen — ik noemde eenige hierboven — die voor de grootere en allergrootste armbanden gevraagd worden, betrekkelijk zoo hoog zijn. Het slijpen van een ringetje uit de schelp van *Str. luhuanus* gebeurt op precies eendere manier: het uitboren en polijsten van het middenstuk wordt echter gedaan met behulp van een gewoon, rond handvijltje.

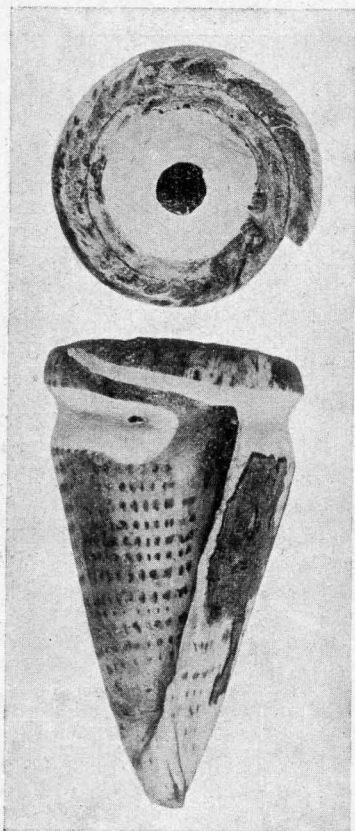

Fig. 4 Beginstadia der bewerking van een *Conus millepunctatus*.

Op een andere eigenaardigheid van deze armbanden moet ik den lezer nog even opmerkzaam maken. Als hij den op fig. 2 in den linkerbovenhoek afgebeelden armband goed bekijkt, dan zal hij een fijne streep of naad gewaar worden, die schuin van binnen naar buiten over den armband heenloopt en den indruk opwekt, alsof de armband daar met twee schuin geslepen einden gehecht is. Zoo'n naad is op alle armbanden te zien, bijzonder duidelijk ook op de kleine ringetjes. Deze eigenaardigheid vindt haar

oorzaak in den spiraalsgewijzen bouw van de schelpen. Om den lezer dit begrijpelijk te maken, heb ik op fig. 6 door twee witte cirkels aangegeven, welk gedeelte van de winding door een armband a. h. w. wordt ingenomen.

Een andere industrie, waarvoor de grondstof — ten deele althans — eveneens aan de molluskenwereld onttrokken wordt, is de cameeën-fabricatie. Uit stukken van de schelp van *Cassis madagascariensis* worden de z. g. n. sardonycameeën gemaakt; uit die van *Cassis (Cypraeacassis) rufa* de z. g. n. carneolyn-cameeën. De schaal van *C. rufa*, een soort, die lang niet zeldzaam is in onzen Archipel, bestaat uit twee verschillend gekleurde lagen, n. l. een diepere, geelrood gekleurde en een oppervlakkig gelegen, wit gekleurde laag. De diepere laag levert bij de bewerking een ondergrond, waarop de in de witte laag uitgesneden figuur contrastrijk uitkomt.

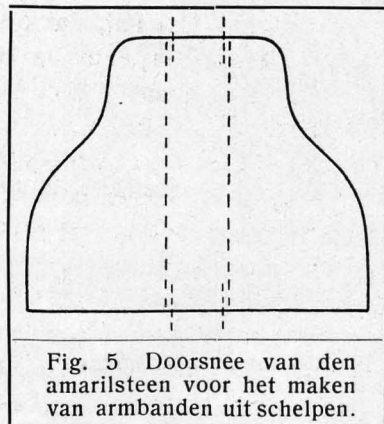

Fig. 5 Doorsnee van den amarilsteen voor het maken van armbanden uit schelpen.

Dan wil ik de aandacht van de lezers nog op de knopen-fabricatie vestigen, waarmede te Batavia (en volgens zeggen ook te Singapore) verschillende Chineezzen zich zouden bezig houden en waarvoor — volgens mijn zegsman — hoofdzakelijk *Trochus*- en *Haliotis*-schelpen gebruikt worden. Nadere gegevens omtrent deze plaatselijke knopenindustrie ontbreken mij echter. Misschien weet een der Bataviasche lezers of lezeressen ons er wel meer van te vertellen.

Zou het — zoo vraag ik me ten slotte af — niet mogelijk blijken aan de sinds lang gevestigde, hierboven genoemde armbanden- en knopenindustrie ¹⁾ een grootere uitbreiding te geven? Het begin is er al, en zooals gezegd is ook het er voor benoodigde ruwe materiaal in genoegzame hoeveelheid te krijgen. De kwestie lijkt mij wel de moeite waard, dat er van bevoegde zijde de noodige aandacht aan besteed wordt.

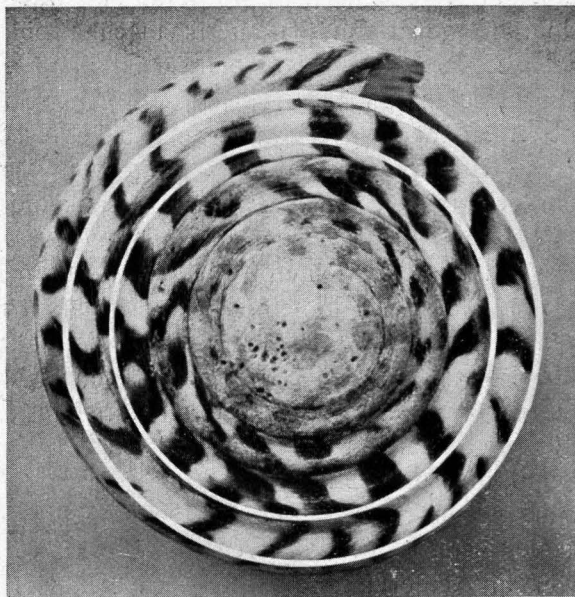

Fig. 6 Boven aanzicht van een schelp van *Conus millepunctatus*. De witte cirkels geven het gedeelte aan, dat tot armband gemaakt wordt.

Buitenzorg.

J. C. v. D. M. M.

¹⁾ Over de knopen-fabricatie (uit zoetwaterschelpen) bestaat een rijk geïllustreerde publicatie van ROB. E. COKER: *Fresh-water mussels and Mussel industries of the United States* (Bull. Bur. of Fisheries, Vol. 36, 1917 — 1918).

INLANDSCHE (VOGEL-)NAMEN.

Hoewel ik hier slechts in 't bijzonder wil spreken over vogelnamen, zoo meen ik dat het gezegde toch ook wel in 't algemeen toepasselijk zal zijn voor andere onderdeelen der natuurlijke historie.

Het is een feit, dat de Indische ornithologen vrij algemeen een bepaalde minachting te kennen geven voor de Inlandsche namen der vogels, deze bijv. niet eens noteeren en er zeker den Inlander niet speciaal naar vragen. En als reden daarvan wordt vaak genoemd: hij „zegt” tòch maar wat! (Nu leerde mij de ondervinding, dat dit *veel minder sterk* het geval is dan algemeen wordt aangenomen. Veel hangt hier o. a. af van de wijze van vragen. Maar — het komt voor en verder kan ook hij zich vergissen. Gelukkig daarom, dat eenige „contrôle” meestal niet moeilijk, en dan ook steeds *zeer gewenscht* is!) Maar ook nog andere vervelende kwestie's doen zich voor. Zoo gebeurt het bijv., dat — om zoo te zeggen — een hééle plaatselijke bevolking zich „vergist” (twee verschillende vogels in verschillende streken dezelfde naam! Voorb.: manintin = *Henicurus leschenaulti*, maar elders = *Alcedo meninting*) en men dan door het noteeren der namen zulke „vergissingen” als het ware officieel gaat bezegelen. Een ander bezwaar is nog, dat de Inlander meestal eenigszins nauwer verwante soorten niet uit elkaar houdt, doch ze onder één naam samenbrengt, waarbij de „verwantschap” soms al heel weinig met die van ons „natuurlijk systeem” te maken heeft.